

એકેએક વાક્ય તન્તોતન્ત માત્ર ગુજરાતી શબ્દોનું બનેલું જ હોવું જોઈએ. ભાષાને વિશેનું એવું માસ્તરિયું દષ્ટિબિન્દુ મારું નથી. હું એવું નથી કહેતો કે યુનિવર્સિટીને બદલે 'વિશ્વવિદ્યાલય' બોલો કે ટેબલને 'મેજ' કહો, ને ટિપોઈને 'ત્રિપાઈ' કહો. બલકે હું તો એમ માનું છું કે વાત બીજાના સુધી અસરકારક રીતે પહોંચાડવા અંગ્રેજી જ નહીં, જરૂર હોય તો હિન્દી, સંસ્કૃત કે ઉર્દૂમાંથી પણ શબ્દો વાપરી શકાય. બગીચાને 'બગીચો' કે 'ગાર્ડન' કહીએ તે જ બરાબર છે. એને 'ઉપવન' કહેવા નીકળવાની જરૂર નથી. મારી મુખ્ય ફરિયાદ સ્વજનો માટેની માતૃભાષા ઝૂંટવાઈ રહી છે તેને વિશે છે. મારો ઈશારો માતૃભાષા પર થઈ રહેલા વગર કારણના આક્રમણ અંગે છે. એમાં ચાલુ થઈ ગયેલા ધોવાણ પ્રત્યે હું માત્ર આંગળી ચીંધી રહ્યો છું. અંગ્રેજોની ગુલામી ગઈ, પણ અંગ્રેજી ભાષાની આ વાહિયત ગુલામી ગઈ નથી. આઝાદીના ચાર-ચાર દાયકા પછી પણ આપણું, વસાહતી માનસ રહ્યું છે, બદલાયું નથી. બીજાને શરમિંદો બનાવવા કે ધમકાવવા આપણે એ જ અંગ્રેજોની એ જ અંગ્રેજી હજી વાપરીએ છીએ.

દુનિયાનાં બહુ ઓછાં રાષ્ટ્રોમાં અંગ્રેજી ભાષાનો આવો બેહુદો વ્યવહાર છે. સરકારી કચેરીઓમાં ત્યાં જવલ્લે જ અંગ્રેજી વપરાય છે. ન્યાયાલયોમાં પણ પ્રદેશની ભાષા વપરાય છે. દુનિયાની લગભગ બધી પ્રજાઓને માતૃભાષા માટે પોતાની મા માટે હોય એટલો પ્રેમ છે. ફ્રાન્સ હમેશાં ફ્રેન્ચ ભાષાને ચઢિયાતી ગણે છે, બલકે અંગ્રેજીમાં બોલવાને વિશે ફ્રેન્ચ પ્રજાને નફરતભર્યો અણગમો છે. મિત્તરોં કે ગોર્બાચોવ વિદેશોમાં ય હમેશાં ફ્રેન્ચમાં વાતો કરતા હતા. પુતિન પણ એમ જ કરે છે. એ જ રીતે, જપાન કે ચીનના નેતાઓ કાયમ જપાનીમાં કે ચીનીમાં જ વ્યવહાર કરે છે. એ જ રીતે રેગન મોસ્કો ગયા ત્યારે રશિયન

નહોતા બોલ્યા. કેનેડી ભારત આવ્યા ત્યારે હિન્દીમાં ભાષણો નહોતા કરતા. પ્રેસિડેન્ટ બુશ ભારત આવે, તો અંગ્રેજીમાં જ બોલે, હિન્દીમાં નહીં! પણ આપણા રાજ્ય ગાંધી દુનિયાના કોઈપણ ખૂણે જતા ત્યારે હમેશાં અંગ્રેજીમાં જ બોલતા હતા. એ વસ્તુને કદાચ ગનીમત સમજીએ, પણ એમને દક્ષિણ ભારતનાં ગરીબ, કંગાલ, ગ્રામવાસીઓ સામે અંગ્રેજીમાં ભરડતા જ્યારે જ્યારે ટી.વી. પર જોયેલા, ત્યારે ત્યારે હું અંદરથી રડી પડેલો એટલે કે વ્યથિત થઈ ગયેલો. જોકે અટલજી વિદેશોમાં હિન્દી બોલે છે અને એવા આગ્રહનો આગ્રહ રાખે છે તેથી પાછું મારું પણ લાગે છે.

૧૯૮૩ના પોતાના એક લેખમાં વિશ્વખ્યાત ભારતીય લેખક સલમાન રશદીએ પોતે સુરેશ જોષીને મળેલા તે પ્રસંગનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. રશદીએ સુરેશ જોષીનો પ્રભાવ અનુભવ્યો હશે તેથી કદાચ

કે અન્ય કારણે એમને સુરેશભાઈને પૂછ્યું : 'તમે હિન્દીમાં કેમ નથી લખતા?' રશદીને એમ હશે કે આટલો સારો લેખક ગુજરાતી ઉપરાન્તની બીજી ભાષાઓમાં લખે તો કેવું સારું થાય. સુરેશભાઈએ કહ્યું : 'હિન્દીમાં તો હું લખી શકું પણ ગુજરાતીમાં લખીને હું મારું ઋણ અદા કરું છું, એટલા માટે કે મારી ગુજરાતી ભાષા અંગે આજે દહેશત જન્મી છે. દહેશત અંગ્રેજી તરફથી નથી, પશ્ચિમ તરફથી પણ નથી, હિન્દી તરફથી છે.' બે કે ત્રણ પેઢી પછી ગુજરાતી ભાષા આસાનીથી મરી પરવારી હશે.' સુરેશ જોષીનો આ વરતારો સાચો જ પડશે એવું તો એ પણ ન કહે, સમજવાનું એટલું જ છે કે માતૃભાષાની સ્થિતિ આજે સારી નથી, એની જેટલી સેવાચાકરી કરીએ એટલી ઓછી છે...

('વસ્તુસંસાર' નિબંધસંગ્રહમાંથી સાભાર) પ્રાપ્તિસ્થાન: પાર્શ્વ પબ્લિકેશન નિશા પોળ, ઝવેરી વાડ, રીલીફ રોડ અમદાવાદ ૩૮૦ ૦૦૧ મૂલ્ય રૂ. ૯૫ = ૦૦) ❀

સાભાર-સ્વીકાર

- 'હડસન કાંઠે ભદ્રાનાં નીર' (વાર્તાસંગ્રહ) લેખક : પ્રવીણ પટેલ 'શશી' પ્રકાશક : સુમન બુક સેન્ટર, ૮૮, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, આનંદ ભવન બિલ્ડિંગ, મુંબઈ-૪૦૦ ૦૦૨ કિંમત રૂ. ૧૨૦/-
- 'અબ તો બાત ફૈલ ગઈ' (પત્રા-વિશેષ) સંપાદન : સુરેશ દલાલ પ્રકાશક : ઈમેજ પબ્લિકેશન્સ ૧૯૯૯-૧, ગોપાલ ભુવન પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૪૦૦ ૦૦૨ મૂલ્ય : રૂ. ૧૭૫ US\$15
- આવતા રે'જો (કાવ્યસંગ્રહ) લેખિકા : નિરંજના દેસાઈ પ્રકાશક : પૌલોમી દેસાઈ ૬૦, વિલ્સન ગાર્ડન્સ વેસ્ટ હેશે, મીડલસેક્સ, યુ.કે. મૂલ્ય : રૂ. ૧૨૦/- f5/-
- 'અતાઈનાં આ જોડિયા' લેખક : હિમ્મતલાલ જે. જોષી 'અતાઈ' 1748 w.oraibi Drive phoenix, AZ 85027

- Anthology of poems (૨૦૦૫) (અંગ્રેજી, હિંદી, ગુજરાતી અને મરાઠી કાવ્યો.) તંત્રી-પ્રકાશક : પ્રો. ચંદ્રકાન્ત દેસાઈ ઈન્ડો-અમેરિકન લિટરરી અકાદમી. 1, Lindsey Court Franklin Park, NJ 08823 US % 12/-
- એતદ્ (વિષાદ મહોત્સવ) લેખક : બાબુ સુથાર પ્રકાશક : એતદ્ ત્રૈમાસિક ૮, વિક્રમ જ્યોતિ, વી.એન. પૂરવ માર્ગ, દેવનાર મુંબઈ-૪૦૦ ૦૮૮ લવાજમ : વાર્ષિક : રૂ. ૧૦૦ US % 10
- Culture can Kill-how Beliefs Blocked India's Adrancements લેખક : સુબોધ શાહ પ્રકાશક : Author House, USA. પ્રાપ્તિસ્થાન : 1-8000-519-5121 or amazon.com US\$19.49+shipping